

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата мистецтвознавства, доктора педагогічних наук,
професора Гаврілової Людмили Гаврилівни
на дисертацію Чурікова Євгена Сергійовича

**«Еволюція виконавської техніки в контексті розвитку
валторнового мистецтва»»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Актуальність обраної теми. Дисертаційна робота Є. Чурікова присвячена дослідженню особливостей виконавської техніки гри на валторні, інструменті, що від епохи пізнього бароко та класицизму увійшов до музичної практики і став популярним у композиторів різних епох і стилів. В історії розвитку валторни до сьогодні залишається безліч питань, пов'язаних із конструктивними та виконавськими аспектами, а також з художніми особливостями її трактування. Дисертантом здійснено спробу усвідомлення закономірностей еволюційного розвитку елементів виконавської техніки як системи у валторновому мистецтві, трансформаційні зміни яких відбувалися в тісному зв'язку з процесом становлення та еволюції її конструктивно-органологічних параметрів. Виконавська техніка у валторновому мистецтві розглядається науковцем з позиції її сутнісних, функціональних і організаційно-структурних властивостей, що підсилює актуальність дослідження.

Отже, у реалізації комплексного погляду на процес еволюції валторнової виконавської техніки дисертаційна робота відповідає параметрам новизни та очевидної її актуальності, передусім у ракурсі внеску в теорію та історію музикознавства.

Той факт, що дослідження виконувалось на кафедрі музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» відповідно до комплексної науково-дослідної теми «Музичне мистецтво сучасності: історичний, теоретичний та практичний вектори дослідження» перспективного тематичного плану науково-дослідної

діяльності названого ЗВО на 2016–2022 роки (державний реєстраційний номер: 0119U100598), також свідчить на користь актуальності обраної проблеми сучасного музикознавства. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ЛНУ імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від 21.11.2016 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз рукопису дисертації та змісту публікацій аспіранта, зокрема, текстів фахових статей, дають змогу дійти висновку щодо наукової обґрунтованості і вірогідності представлених результатів. Ґрунтовне вивчення Є. Чуріковим широкої джерельної бази, що охоплює більше, ніж 200 найменувань, із них 11 іноземними мовами, опрацювання архівних документів, спогадів сучасників, інтерв'ювання та листування з відомими виконавцями-валторністами тощо, уможливило здійснення дослідником системного аналізу еволюції виконавської техніки в контексті розвитку валторнового мистецтва. Крім того, це дозволило по-новому осмислити низку відомих джерел та виділити етапи розвитку валторни з урахуванням її становлення і соціокультурних процесів суспільного розвитку; визначити знакові постаті майстрів валторнового виконавства, сформулювати власний науковий погляд на проблему розуміння та дослідження конкретного музичного явища як феномену культури, що цілком співвідноситься із заявленою метою дослідження: «визначити сутність та простежити еволюцію валторнової виконавської техніки в процесі конструктивного й художнього розвитку інструмента» (с. 22 дисертації).

Вдалий вибір теми дисертації, опрацювання та обґрунтування понятійного апарату, кваліфіковано сформульовані мета, завдання та наукова новизна дослідження вказують на спроможність автора до глибокого аналізу стану розробленості проблеми та розв'язання висунутих завдань.

Дисертаційне дослідження має класичну структуру і включає в себе анотації, вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та низку додатків. У першому розділі роботи докладно описано теоретичні основи

валторнової виконавської техніки: вивчено валторнове виконавське мистецтво з точки зору історіографії, розглянуто сутність та провідні дефініції виконавської техніки, виокремлено специфічні риси техніки виконавства на валторні, зокрема акустичні особливості звукоутворення, виконавський апарат валторніста, надано класифікацію виконавських прийомів сучасної валторнової техніки.

У другому розділі науковець занурюється у валторнову виконавську техніку в контексті еволюції конструкції та художньо-виражальних можливостей інструмента, в історико-органологічному та музикознавчому аспектах розглядає генезу та еволюцію валторноподібних інструментів і формування мисливського рогу як прототипу натуральної валторни; стабілізацію конструктивних характеристик натуральної валторни та її розвиток у музичному мистецтві XVII–XVIII століть; розвиток валторнової органології у XIX–XX століттях в контексті формування сучасної валторни. Беззаперечно цінним внеском у розвиток сучасного музикознавства є аналіз інструментів-попередників валторни, процесів її розвитку в контексті оркестрового, ансамблевого і сольного виконавства, занурення в технічні й виконавські удосконалення інструмента, введені видатними валторністами А. Й. Гампелем, Й. Г. Вернером, Я. Штіхом (Дж. Пунто). Відзначимо й наукову значущість підрозділа 2. 4, в якому висвітлено особливості сучасного валторнового виконавства та діяльність провідних музикантів світу, зокрема чотирьох найвідоміших в музичній культурі сьогодення європейських валторністів – Радека Баборака (Чехія), Радована Влатковича (Хорватія), Джеффа Брайана (Англія), Валентина Марухна (Україна).

Отже, запропоноване в дисертації осмислення окресленої проблематики на перетині історико-культурного та музикознавчого вимірів, об'єднаних єдиним дискурсом, доводить *новизну* і *значущість* отриманих результатів. Вони поглиблюють і розширюють концептуальний діапазон наукових праць, удосконалюють культурологічні і мистецтвознавчі підходи у дослідженні валторнової виконавської техніки. Підкреслимо, що дисертація Є. Чурікова

демонструє поєднання традицій історико-теоретичного та виконавського музикознавства, оскільки її автор є музикантом-виконавцем і музикантом-науковцем одночасно, що дозволило консолідувати теоретичний та практичний ракурси дослідження, розглянути його об'єкт – валторнове виконавське мистецтво – у багатовимірній системі координат.

Підсумком такого ґрунтовного підходу став високий рівень новизни дисертаційної роботи, котрий включає шість позицій та корелюється із розв'язанням завдань дослідження. Передусім, відзначимо, що Є. Чуріковим *вперше* в українському музикознавстві комплексно теоретизовано сутність валторнної виконавської техніки та досліджено її еволюцію в процесі конструктивно-художнього розвитку інструмента, завдяки чому: досліджено сутність поняття «виконавська техніка музиканта-інструменталіста» та запропоновано модель її системної організації; розкрито специфіку і структуру виконавської техніки у валторновому мистецтві, яка передбачає органічну взаємодію широкого кола компонентів як суто рухової техніки (рухових дій), так і власне художньої техніки. Науковець наголошує, що специфіка виконавської техніки валторніста безпосередньо детермінована самою природою інструмента та його конструктивно-органологічними властивостями, оскільки суттєво залежить від звукових (художньо-виражальних) якостей інструмента. Окремим доробком у результатах цього дисертаційного дослідження пропонується *хронологія розвитку валторнної виконавської техніки*, яка також передбачає системну ретроспективу, що об'єднує в собі декілька етапів еволюції цього явища.

Окремо слід відзначити, що автор особисто володіє усіма прийомами гри на валторні, на практиці знає особливості техніки їх виконання, що безсумнівно надає більшої вагомості теоретичним положенням дисертації. Використовуючи метод історіографічного аналізу, дисертант спирається на артефакти виконавства на рогоподібних інструментах, новітні досягнення в галузі технології гри на валторні і виконавські досягнення сучасних

валторністів, що дозволило об'єктивно показати історіографію розвитку виконавської техніки.

Через вагому *практичну та методологічну значущість* дослідження його матеріали можуть бути використані в лекційних та практичних курсах мистецьких закладів вищої освіти, зокрема: «Історія та теорія виконавського мистецтва на духових інструментах», «Методика викладання гри на духових інструментах», «Спеціальний інструмент (валторна)», «Основний інструмент (валторна)», «Інструментознавство», «Історія оркестрових стилів», а також стати фундаментом запропонованого Є. Чуріковим спецкурсу «Теоретичні основи виконавської техніки валторніста». Матеріали дисертації можуть також скласти основу для подальших наукових розробок і досліджень різноманітних аспектів теорії і практики сучасного валторнового виконавства.

Оцінка змісту й оформлення дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційній роботі Є. Чурікова, поданій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, притаманні цілісність, методологічна обґрунтованість, практичне спрямування одержаних результатів з можливістю їх використання в реальному освітньому процесі професійної підготовки музикантів-виконавців у закладах середньої та вищої мистецької освіти. Завершена дисертаційна робота свідчить про широку наукову й професійну ерудицію її автора, а також досконале володіння сучасними методами наукового пошуку в галузі культури і мистецтва.

Оформлення дисертації відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (зарєєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023). Факти порушення академічної доброчесності в роботі не виявлені.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 12 одноосібних статей, серед них 5 – у фахових виданнях, рекомендованих МОН України; 2 статті у зарубіжних виданнях; 5 статей у

збірниках матеріалів конференцій. Наукові праці автора з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації

Зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Є. Чурікова в цілому, в контексті наукової дискусії вважаємо за необхідне висловити зауваження і побажання, а саме:

1. Вивчаючи валторнову виконавську техніку в контексті еволюції конструкції та художньо-виражальних можливостей інструмента, дисертант розглядає історичні етапи його розвитку, починаючи від виникнення валторноподібних інструментів і формування мисливського рогу як прототипу натуральної валторни і завершуючи сучасним етапом валторнової органології. При цьому невизначеними залишаються критерії відокремлення кожного етапу. Сформулюйте, за якими саме критеріями в дослідженні виділено історичні етапи.

2. Основна увага в дослідженні приділена вивченню виконавської техніки валторниста в контексті сучасного музично-інструментального виконавства. Можливо, слід було б докладніше висвітлити питання впливу виконавських прийомів на зміни тембрального спектру інструменту і відповідно на розширення виражальних можливостей у втіленні художніх образів, звернути увагу на змінах тембрового забарвлення звуку валторни в залежності від виконавських стилів.

3. Дослідження виконавської техніки спирається на низку історіографічних джерел різних напрямів. Це і праці загального історичного музикознавства, теорії музичного виконавства, і дослідження, безпосередньо присвячені органології валторни та її історичній еволюції в світовій музичній культурі, і спеціалізована література з питань духового виконавства. Проте вважаємо, що до аналізу залучено замало зарубіжних джерел. Ураховуючи наявний на сьогодні відкритий доступ до значної кількості зарубіжних журналів з мистецтво- та музикознавства, до дисертаційних досліджень та наукових розвідок науковців, авторських сайтів та блогів музикантів-виконавців, доцільно було б дослідити досліджуване явище і в цьому аспекті.

4. До методологічних засад дисертаційної роботи слід було залучити культурологічний підхід з його осмисленням художнього процесу як певної культурно-історичної цілісності, що дозволяє визначити механізми формування мистецьких цінностей. Крім того, оскільки робота належить до сфери виконавського музикознавства, важливим було б залучення методу виконавського аналізу, пов'язаного із характеристикою суто виконавських (виконавсько-технологічних, виконавсько-психологічних) проблем, пошуку шляхів подолання тих чи інших виконавських труднощів.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки рецензованого дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Еволюція виконавської техніки в контексті розвитку валторнового мистецтва» є самостійним, винятково актуальним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам пунктів 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), а її автор Чуріков Євген Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Офіційний опонент

кандидат наук з мистецтвознавства,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і практики
початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Л. Г. Гаврілова

Підпис Л. Г. Гаврілової засвідчую
Нач. відділу кадрів ДВНЗ ДДПУ

Є. С. Сілін